

JABLANAC, srednjovj. *Albona*, luka pod Velebitom. Na rtu pred lukom nalaze se ruševine utvrđenoga srednjovj. grada što ga je osnovao ban Stjepan 1251. Na groblju je crkva Sv. Nikole, koja je postojala već 1179, no vidljive faze gradnje potječu iz XVI. st. i iz 1701. U župnoj crkvi iz XVIII. st. skulpture u štuku (radionica Somazzi iz XIX. st.) i u drvu (B. Devčić). Starije stambene kuće bile su pokrivene šindrom. Na vrhu Klačnici ostaci su velike gradine iz brončanoga doba (kamene zidine i japodske nastambe) a s brda Panosa teče u Velebit suhozidna granica između ilirskih plemena Ortoplina i Begiosa s natpisom namjesnika Dolabele.

LIT.: A. Glavičić, Arheološki nalazi, Senjski zbornik, 1966, 2. — D. Rendić-Miočević, Novi Dolabelin »terminacijski« natpis iz okolice Jablanca, VjHAD, 1968, 3. — N. Klaić, Kako Jablanac postaje slobodan kraljev. grad, Vjesnik Histojskog arhiva Rijeka i Pazin, 1973. — Š. Balen, Jablanac, 1979.

JACKSON, Thomas Graham, engl. arhitekt (London, 21. XII. 1835 — 7. XI. 1924). Studirao pov. stilove na sveučilištu u Londonu kod Gilberta Scotta (1858—61). Putovao Istrom, Kvarnerom i Dalmacijom te proučavao starohrvatske, bizantske i romaničke građevine. Po uzoru na zvonik katedrale u Rabu projektirao je 1892. gornje katove zvonika zadarske katedrale.

BIBL.: *Modern Gothic Architecture*, London 1873; *Dalmazia, The Quarnero and Istria with Cattigne*, Oxford 1887; *Reason in architecture*, London 1906.

JACOMETTI, Pietro Paolo, tal. kipar i graditelj (Recanati, 1580—1655). Po narudžbi dubrovačke vlade izradio je 1637. brončano poprsje moreplovca-trgovca Miha Pracata, poznata dobrotvora, koje je postavljeno u atriju Kneževa dvora.

LIT.: K. Prijatelj, Umjetnost 17. i 18. stoljeća u Dalmaciji, Zagreb 1956, str. 53.

JADRIJEVIĆ, Ante, arheolog i povjesničar (Glavice kraj Sinja, 14. V. 1896 — Makarska, 13. II. 1974). Studirao teologiju u Makarskoj, biblijske jezike u Rimu, ranokršč. arheologiju u Jeruzalemu. Bavio se ant. i ranohrv. arheologijom, posebno ranohrv. pisanim spomenicima.

BIBL.: *Novi rimski natpis s grada Sinja*, VjAHD, 1930—1934; *Starokrščanska gema sv. Dimitrija iz Aequuma*, ibid. — *Gdje se nalazio Riditio(n), biskupski grad sv. Aurelija?*, Nova revija, 1936, 3—4; *Latinski stihovi u natpisima starohrvatskog doba*, VjAHD, 1958; *Starohrvatska katedrala na Kapitul kod Knina*, Crkva u svijetu, 1967, 2.

LIT.: K. J. Fra Ante Jadrijević, VjAHD, 1968—69, str. 197.

J. Bil.

JADRTOVAC, selo *Jl* od Šibenika, na čijem je području pronađeno više rim. grobova, a nedaleko od sela, na položaju Vrutci, ostaci starokršč. crkve. Od kaštela obitelji Andreis iz XVI/XVII. st. očuvao se dio zidina sa zupcima kruništa i jedna kula, pretvorena u kuću primorskoga tipa. Crkva posvećena Sv. Mariji sagrađena je u XVII., a proširena u XVIII. st. Glavni kasnobarokni oltar, s očuvanom originalnom polikromijom, potječe iz 1790. Iz istoga vremena slike Bl. Dj. Marije i Sv. Jurja, rad nepoznata majstora.

LIT.: K. Stošić, Sela šibenskog kotara, Šibenik 1941, str. 61—63. — N. Bezić, Nekoliko bilježaka o spomenicima šibenskog kotara, Slobodna Dalmacija, 5. II 1955. — Z. Gunjača, O kontinuitetu naseljavanja na području Šibenika i najuže okolice, u zborniku: Šibenik, Šibenik 1976.

Z. Gu.

JAGIĆ, Vatroslav, filolog (Varaždin, 6. VII. 1838. — Beč, 5. VIII. 1932). Diplomirao klasičnu filologiju u Beču (1860); profesor na gimnaziji u Zagrebu (1860—70), potom profesor usporedne gramatike i slav. filologije na sveučilištima u Odessi (od 1871), Berlinu (od 1874), Petrogradu (od 1880) i Beču (1886—1908). Bavio se problemima kulturne povijesti Slavena, napose Hrvata. Njegov rad zahvaća i područje starije lik. umjetnosti.

BIBL.: (iz povijesti umjetnosti i kulture): *Starine i njihovo znamenovanje*, Književnik, 1866; *Izveštaj o putu u Dubrovnik*, Rad JA, 1870, 12; *L'ornement slave et oriental d'après les manuscrits anciens et modernes, recueilli et étudié par Vladimir Stasoff*, St. Petersburg 1884—85, 4; *Nekoliko riječi o bosanskim nadpisima na stećcima*, GZMBiH, 1890; *Missale glagoliticum Hervoiæ ducis spatensis*, Wien 1891 (s L. Thallóczyjem i F. Wickhoffom); *Der erste Cetinjer Kirchendruck*, I—II, Wien 1897; *Die Kirche des Heiligen Georg in Nagoričino*, Archiv für slavische Philologie, 1910; *Kondakovs Ausserungen über die byzantinische Kunst anlässlich der Ausgabe des illustrierten serbischen Psalters der Münchener Bibliothek*, von Hofr. Prof. Strzygowski, ibid.

F. Bk.

JAJCE, grad u sred. Bosni, na utoku Plive u Vrbas. Prvi se put spominje u pisanim dokumentima 1396. Bio je posjed Hrvoja Vukčića Hrvatinića, a oko sred. XV. st. prelazi u vlast kralja. God. 1463. pada pod Turke, ali ga već potkraj iste godine preotima Matijaš Korvin i tu osniva Jajačku banovinu za obranu od Turaka. Na prijelazu 1527/28. ponovno ga zauzimaju Turci, a sam grad gubi na važnosti, tako da se u XVII. st. zidovi utvrde znatno osipaju. U velikome požaru 1658. potpuno je uništen, a nakon toga tek donekle popravljen, tako da su utvrde Jajca u ruševnome stanju sve do 80-ih godina XIX. st., kada se izvode opsežniji konzervatorski radovi na citadeli i tornju Sv. Luke.

U XII. st. tu postoji nekoliko građevina profana i sakralna karaktera, npr. crkva u romaničkome stilu na mjestu mlađe gotičke crkve Sv. Marije. Još jedna romanička građevina stajala je u donjemu dijelu grada, a na Carevu polju otkrivena je romanička reljefna ploča. U XIII. i poč. XIV. st. gradi se veliki zid oko naselja, koji se u drugoj pol. XIV. st. znatno pojačava; tada se na citadeli izgrađuje dvor u oblicima retardirane romanike. Pokraj *Medved-kule* kleše se u podzemlju dvorana na dva poda, poznata pod imenom *Katakombe*, koja je vjerojatno trebala služiti kao prostor za odvijanje rituala Zmajeva reda. Sudeći po grbu u predvorju, prostor je klesan po nalogu hercega Hrvoja, možda potkraj njegova života jer je rad ostao nedovršen. Otprilike u isto doba franjevci podižu na ruševinama romaničke crkve svoj samostan Sv. Marije, pri čemu zadržavaju romanički zapadni portal starije građevine, iznad kojega umeću gotičku rozetu. Oko 1460. na sjeveroist. strani crkve dograđen je toranj Sv. Luke, koji je u donjim dijelovima bio izveden u gotičkome stilu, dok su gornje tri galerije bile oblikovane kao romaničke trifore. Oko sred. XV. st. izgrađen je na citadeli kraljevski dvor u stilu mletačko-dalm. kasne gotike,